

Graven naar graven in de Walburgiskerk

Constant Willems

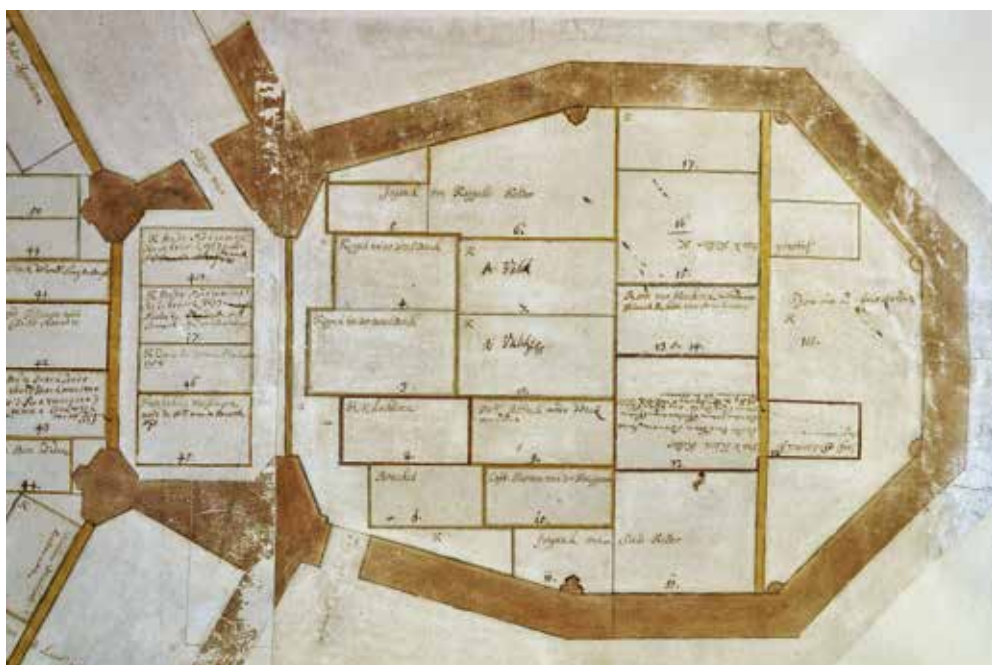
Ten tijde van de interieurrestauratie (1993–1998) van de Walburgiskerk werkte ik als bouwkundig opzichter-tekenaar bij het architectenbureau Vos, ten Broeke van Wely bv in Velp. In die hoedanigheid hield ik mij bezig met het tekenwerk bij deze restauratie, die onder directie van dit bureau plaats vond. Een van de werkzaamheden was dat er een aantal grafzerken moest worden verplaatst. De aanleiding was de vloerverwarming die aangelegd werd in de Credokapel. Bovendien vertoonde een aantal zerken op andere plaatsen in de kerk ernstige slijtage.

Er werd met behulp van gegevens van Monumentenzorg gekeken welke grafzerken de meest waardevolle waren. Als ze van een vrij zachte steensoort waren gemaakt, werd er een plek gezocht waar ze uit de loop van de kerkgangers en toeristen kwamen te liggen. Als geschiktste plek werd de Raadskapel aangewezen. Toen wist men niet dat juist die

plaats later werd bestemd voor tentoonstellingen. Dus veel schuifelende voeten die nu niet direct bevorderlijk zijn voor de bescherming van de oppervlakten van de kwetsbare zerken.

Grafkelders

In de Raadskapel, en ook elders in de kerk, lagen veel betonnen tegels. Die moesten er

Raadskapel volgens de grafkaart uit 1681. (Regionaal Archief Zutphen)

Het gat in het gewelf werd hier bij toeval boven de toegangstrap gemaakt, zodat het mogelijk was hierlangs af te dalen in de kelder. Op de grond restanten van het ingehakte gewelfdeel, hout van vergane kisten en skeletresten. (foto auteur/bureau GAJ-VBW)

voor een gedeelte uit om plaats te maken voor de zerken. Bij die werkzaamheden, en ook bij het verplaatsen van de zerken, werden soms de bovenkanten van gewelven aangetroffen. Die wezen op daar gebouwde grafkelders. Ook in het schip en de zijbeuken werden ze gevonden.

De gevonden grafkelders moesten gedocumenteerd worden. Daarom was het nodig dat de ingangen tot de kelders werden gelokaliseerd. Toen die werden gebouwd zullen er zeker stenen met inscripties in de vloer zijn aangebracht die aangaven waar de trappen naar de kelders zich bevonden. Maar die markeringen waren verdwenen door het herhaaldelijk verplaatsen van de zerken.

De oude grafkaart uit 1681 bood nauwelijks gegevens. Daarop stond wel vermeld waar de ingangen tot een aantal grafkelders zich bevonden maar op die plekken lagen in de meeste gevallen al andere zerken, die eerst ergens anders hadden gelegen.

Bij het aantreffen van de bovenkanten van de gewelven werd eerst gekeken of volgens de grafkaart de plek van de ingang kon worden

gevonden. Dat bleek slechts in een paar gevallen mogelijk te zijn. Bovendien kenden we de inwendige afmetingen van de grafkelders niet en konden de ingangen op iedere denkbare plek liggen. En als de plek van een ingang al vermoed werd en er lag een kostbare zerk boven, dan gingen we die niet verplaatsen om de ingang van de kelder te vinden. Het enige wat er op zat was bij elke kelder een stukje van het gewelf weg te breken zodat iemand daar naar binnen kon om opmetingen te verrichten en foto's te maken.

En die iemand was ik.

Een laag botten

Eerst werd een klein gat gemaakt waardoor een door mij vervaardigde houten periscoop werd neergelaten met daaraan een haak waar een lamp aan werd gehangen. Op die manier konden we als in een omgekeerde onderzeeboot de omgeving bekijken. Soms kwam een trap in het zicht, maar in dit stadium was al besloten om het gat iets groter te maken zodat ik er, hangend aan een touw, doorheen kon. In een paar gevallen stootten we inderdaad op de trap en kon ik mij daar, door de veel te kleine opening, als een slangenmens doorheen wurmen om het binnenste van de grafkelder te bereiken.

Dat was best wel avontuurlijk. De vraag was waar ik op terecht kwam en of ik daar iets kon verwoesten.

In alle gevallen, op één na, waren de grafkisten tot stof vergaan en waren de inmiddels bruin geworden skeletten als zodanig niet meer herkenbaar. Ik liep daar, heel behoedzaam, op een laag botten van vaak meer dan 10 centimeter dik.

Op zich is dat natuurlijk niet te verklaren als die grafkelders voor een paar personen bedoeld waren. Maar de grafcultuur in voorgaande eeuwen besliste anders. Als er niet meer voor de grafrechten werd betaald dan

kon zo'n graf aan een volgende familie worden doorverkocht. En dit gebeurde herhaaldelijk. De restanten van de grafkisten en botten liet men liggen. De nieuwe kisten werden er gewoon boven op gezet. Natuurlijk vielen die ook weer uit elkaar, waarna de zaak werd doorverkocht volgens het principe: "Wie niet betaalt krijgt bezoek".

In sommige kelders waren ringen op zo'n halve meter hoogte aangebracht. Daartussen hingen kettingen die bedoeld waren om de nieuwe grafkist op te zetten. Ze hingen dan boven de met botten bedekte vloer. Hier en daar vond ik delen van die kettingen terug. Soms waren dit ijzeren staven die van muur

tot muur op ijzeren duimen waren bevestigd.

Toen ik beneden stond, kon het opmeten beginnen. Ik deed dit op één voorwaarde. Iemand moest boven bij het gat gaan zitten en mij voortdurend in de gaten houden, waar ik mij beneden ook bevond. De al eerder genoemde periscoop was daarbij een dankbaar hulpmiddel.

Opmetingen

Op die wijze heb ik een aantal grafkelders opgemeten en uitgetekend. Die tekeningen worden bewaard in het archief van de Kerkvoogdij om in de toekomst om wat voor reden dan ook te weten waar die kelders zich bevinden.

Het is zeker dat ze lang niet allemaal zijn gevonden. Nadat de grafkaart werd getekend zijn er mogelijk nog wel een paar kelders bijgekomen. Met nadruk vermeld ik dat alleen die kelders werden onderzocht die ook werden aangetroffen. We gingen er niet naar op zoek.

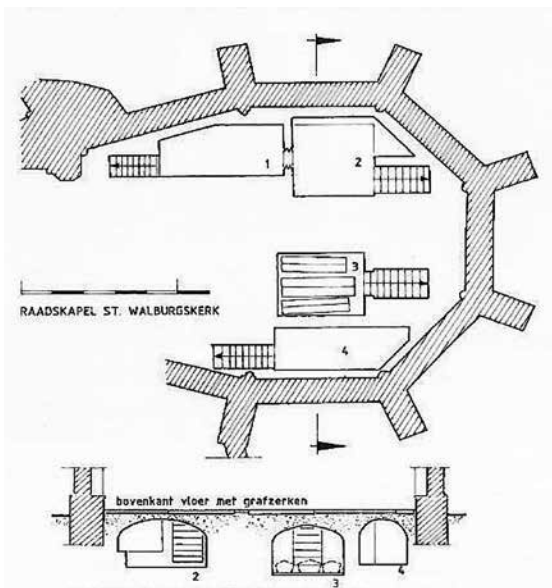
In één kelder werden nog gave kisten aangetroffen. Die staat op onderstaande plattegrond aangegeven. Het gaat om de kisten met de resten van enige leden van de familie Mackay. Een gegraveerde koperen plaat die op één van de kisten lag vermeldde de volgende gegevens:

Den Hoog Welgeboren Heer General Maioor
Baron Frans Mackay. Geboren op den Huize
Tedingwaard by Thiel, den 2 den October 1737
en overleden te Zutphen den 10 den Augustus
1817.

De koperen plaat lag los op de kist omdat de ijzeren spijkertjes waren weggeroest. Die plaat heb ik meegenomen, schoongemaakt en de groeven heb ik ingewreven met talkpoeder. Zodoende kon de tekst op de plaat goed worden gefotografeerd. Daarna werd de

Een van de andere kelders waar twee ijzeren staven, rustende op ijzeren duimen in de muur, zijn aangebracht. Op die staven stonden een paar kisten die hier bijna vergaan zijn. (foto auteur/bureau GAJ-VBW)

Plattegrond en doorsnede onder de vloer. (Jaarboek 1997 Wijnhuisfonds)

plaat weer schoongemaakt en zorgvuldig op de juiste plaats teruggelegd. (zie foto) Op een tweede kist was de naam erg onduidelijk geschreven met behulp van ingeslagen koperen spijkers (stoffer-nagels) waarmee bekledingen op stoelen worden bevestigd. Waarschijnlijk ging het om mevrouw Mackay gestorven in 1818. De familie Mackay woonde in die tijd achter de kerk in de voormalige Proosdij.

De grafkelder waar in 1817 en 1818 de grafkisten van de familie Mackay werden bijgezet. De kelder is zeer waarschijnlijk ouder gezien de skeletrestanten die onder de kisten lagen. Op de middelste kist is de naam geschreven met stoffer-nagels. Op de linker kist de koperen plaat met de inscripties. (foto auteur/ bureau GAJ-VBW)

In al de andere kelders werden, na enig zoeken, geen aanwijzingen gevonden van wie er lagen. De grafkaart vermeldt overigens alleen de namen van degenen die er tijdens het maken van de kaart werden bijgezet.

Nadat alles was opgemeten en gefotografeerd werd het gat in het gewelf weer zorgvuldig met de juiste stenen dichtgemetseld. De inhoud van de kelders bleef onaangeroerd, behalve dan dat ik er door heen was gelopen. In het geval van de kelder van Mackay werd op de plek waaronder zich de trap bevindt een koperen plaatje, met daarin de letter M gegraveerd, op een natuurstenen tegel aangebracht.

Op diverse plekken in de kerk werden bij ontgravingen skeletresten aangetroffen. Die werden door de werklieden zorgvuldig verzameld en in houten kistjes gedaan en bijgezet in de kelders die op dat moment open lagen.

De toen opgedane ervaringen doen vermoeden dat onder de vloer van de kerk nog wel wat verrassingen kunnen liggen. ●

(Een deel van dit artikel is gepubliceerd in het *Jaarboek 1997 Wijnhuisfonds* (p. 22-27))